

תנ"ך/ ממלכתי

יחסים מורכבים במשפחות מורכבות

הרצאה

מגישים: מי טל הדדי, עדי אלון

רקע ההסכת (תיאור הנושא/הסוגיה/הדילמה)

ההבטחה של אלוהים לאברם כי "וְאֶעֱשֶׂךָ לְגוֹי גָדוֹל" (בראשית י"ב, פסוקים ג', ז') וההבטחה שאברם יחבוק בן משלו (בראשית ט"ו, פסוק ד') אינן מתיישבות עם עקרותה של שרי (בראשית ט"ז, פסוק א'). לאור אי התממשות ההבטחה ותחושת חוסר הביטחון בהתממשות ההבטחה אברם פונה אל אלוהים בהאשמה "הן לי לא נְתַתָּה זָרַע וְהִנֵּה בְּן־בֵּיתִי יוֹרֵשׁ אֹתִי" (בראשית ט"ו, פסוק ג'). בשל העובדה ששעון החול אוזל וההבטחה עדיין לא התממשה, שרי מחליטה לעשות מעשה. היא מציעה לתת לאברם את שפחתה הגר לאשה כדי שתיבנה ממנה ואברם יזכה לבן וכך תתמש ההבטחה שניתנה לאברם על ידי אלוהים. ואכן "וַיָּבֵא אֶל־הָגֵר וַתְּהַר" אבל כשהגר הרתה "וַתִּקַּל גְּבִרְתָּהּ בְּעֵינֶיהָ" (בראשית ט"ז, פסוק ד'), הגר מתנשאת מעל שרי, ומרקם היחסים בתוך המשפחה נפגם. שרי פונה לעזרת אברם לאור התנהגות הגר ואומרת לו "חֲמָסִי עָלֶיךָ אֲנִי נֹתֵמֶתִי שִׁפְחָתִי בְּחִיקְךָ וַתֵּרָא כִּי הָרְתָהּ וְאֶקַּל בְּעֵינֶיהָ יִשְׁפֹּט יְהוָה בֵּינִי וּבֵינֶיךָ", שרה טוענת שאברם גרם לה עוול ודורשת ממנו שיעמוד לצדה באופן בולט יותר. והוא מצידו אומר לשרי "הֲנִה שִׁפְחָתְךָ בְּיָדְךָ עֲשִׂי־לָהּ הַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ". שרי מענה את הגר וזו בורחת אל המדבר. בפרק כ"א אנו עדים לקונפליקט נוסף בין שרה להגר שפחתה וישמעאל בנה, שקרה לאחר לידת יצחק, ובעקבותיו שרה דורשת לגרש את הגר וישמעאל, ואברם עומד שוב באמצעו של הקונפליקט. היחסים המורכבים הללו גורמים להשלכות הרות גורל. מתוך כל הדברים היה חשוב לנו לבחון בהסכת את התנהגותה של שרי בפרקים: האם חטאה שרי ביחסה אל הגר וישמעאל?

בהסכת יוצגו בהרצאה שתי העמדות לסוגיה זו: האחת רואה פגם בהתנהגותה הבלתי מוסרית של שרי כלפי הגר ובנה כדוגמת הרמב"ן, הרואה במעשה העיני של הגר חטא: "חטאה אמנו בעוני הזה, וגם אברהם בהניחו לעשות כן, ושמע ה' אל עניה ונתן לה בן שיהא פרא אדם לענות זרע אברהם ושרה בכל מיני הענוי" (רמב"ן, בראשית ט"ז, ו'). על פי הרמב"ן, גם אברם שותף לחטא מפני שלא מנע משרי את עינוי הגר. שניהם נענשו על פי עקרון הענישה "מידה כנגד מידה" שכן בהמשך צאצאי אברהם ושרה יעונו על ידי צאצאי הגר. העמדה אחרת נותנת לגיטימציה והבנה להתנהגות זו של שרי כלפי הגר ובנה והביקורת מופנית כלפי הגר אשר מרדה בגבירתה שרי, ולא ראתה בה כגבירתה ובכך פגעה בכבודה. כשפחה היא אינה יכולה לנהוג כרצונה ולכן התנהגותה כלפי שרי הייתה פסולה. אלחנן סמט (אלחנן סמט, נדלה ב-2024) אומר: "כך או אחרת, ודאי שהתנהגותה של הגר מגונה: לא זו בלבד שיש בה התאכזרות לאישה עקרה, אלא שיש בה גם כפיות טובה כלפי גבירתה, אשר נתנה אותה לאברם לאישה, ואשר בזכותה הרתה לו". אלחנן מטיל דופי בהתנהגותה של הגר ורואה בה התנהגות לא ראויה כלפי שרי העקרה, שהיטיבה עימה בכך שנתנה לה להרות מאברם. הוא רואה בהתנהגותה של הגר כפיות טובה.

מקטעים

מקטע 1 – פתיחת ההסכת - 00:00 – מי טל

שלום לכולם וברוכים הבאים לתוכניתנו הסכתטוק.

אני מי-טל הדדי ואיתי נמצא עדי אלון. אנחנו תלמידי כיתה י"א ובמסגרת שיעורי התנ"ך בכיתה בחרנו לעסוק ברעיון הגדול האם ליחסים בתוך המשפחה עשויות להיות השלכות הרוח גורל!?

בהסכת שלנו נעסוק ביחסים המורכבים במשפחת אברהם, שרה והגר כפי שבאים לידי ביטוי בבראשית פרקים ט"ז וכ"א.

נצלול לתוך עומקו של הסיפור המרתק ונראה כיצד היחסים במשפחה יכולים להשפיע בצורה הרת גורל על החיים של כולם, כולל הילדים.

הערה חשובה: במהלך התכנית אנו נתייחס לשמו של אברהם (עם ה') ולשמה של שרה (עם ה'), למרות שבבראשית ט"ז טרם שונו שמותיהם, והם נקראים אברם ושרי.

תוספות אמנותיות מתוכננות: מוזיקת פתיחה לתכנית - עוד להיט.

מקטע 2 – מנהרת הזמן – 01:20 – עדי

לפני שנתחיל ניכנס למנהרת הזמן, נבדוק מהו המניע לרגשות השליליים ביחסים המשפחתיים של אברהם ושרה.

לאחר ציווי אלוהים מאברהם לעזוב את ארצו לארץ כנען בבראשית פרק י"ב, אלוהים מבטיח לו בתמורה שייצא ממנו "גוי גדול", ושאברהם יחבוק בן משלו כחלק מהתממשות ההבטחה לעם.

זה נשמע לכם מחמיא וחלומי? נכון אך הלכה למעשה הבטחה זו מסבכת את הסיפור המשפחתי.

מדוע?

ההבטחה אינה מתיישבת עם עקרותה של שרה, כמו כן שעון החול אוזל ואי התממשות ההבטחה נוטעת תחושת חוסר ביטחון בקרב אברהם ושרה. אברהם אף מחליט לפנות אל אלוהים בהאשמה כפי שכתוב בבראשית ט"ו ואומר "הן לי לא נתתה זרע והנה בן ביתי יורש אתי".

תוספות אמנותיות מתוכננות: מוזיקה של התכנית מנהרת הזמן

מקטע 3 – החלטת שרה לעשות מעשה – 02:16 – מי טל

מכלול הסיבות הללו מוביל את שרה לעשות מעשה - בבראשית ט"ז היא מציעה לתת לאברהם את שפחתה הגר לאישה על מנת שתיבנה ממנה ושאברהם סוף סוף יזכה לבן ולעם, כפי שהובטח לו על ידי האלוהים. ואכן כפי שמתואר "וַיָּבֵא אֶל־הָגֵר" והתוצאה "וַתְּהַר".

מקטע 4 – הקונפליקט בפרק ט"ז וסיבותיו – 02:40 – עדי

אך הסיפור מסתבך... לאחר שהגר הרתה "וַתִּקַּל גְּבֻרָתָהּ בְּעֵינֶיהָ". שרה פונה לעזרת אברהם ואומרת לו "חֲמָסִי עָלֶיךָ...". שרה טוענת שאברהם גרם לה עוול ודורשת מאברהם שיעמוד לצדה באופן בולט יותר. ומה עושה אברהם? כמעט כלום, הוא אומר לשרה "הֲנֵה שְׂפֹחֲתְךָ בְיָדְךָ עֲשִׂי-לָהּ הַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ". במקום לתמוך בה ולהרגיע את תחושותיה, הוא נותן לה לעשות כרצונה.

נחשו מה קורה כשלא נוקטים עמדה ברורה? בלגן!

שרה מענה את הגר וזו בורחת אל המדבר כשהיא בהיריון.

מלאך ה' נגלה אליה ולאחר שמרגיע את חששותיה, הגר חוזרת לבית אברהם ויולדת את ישמעאל בנם המשותף, של אברהם והגר.

מקטע 5 – הקונפליקט בפרק כ"א וסיבותיו – 03:35 – מי טל

בפרק כ"א אנו עדים לקונפליקט נוסף בין שרה להגר שפחתה ולישמעאל בנה, שקרה לאחר לידת יצחק. בעקבותיו שרה דורשת לגרש את הגר וישמעאל. אברהם עומד שוב באמצע הקונפליקט, אך הפעם מרצה את שרה ופועל כבקשתה למרות שכתוב "וירע הדבר בעיניו". היחסים המורכבים הללו גורמים להשלכות רות גורל כי הגר וישמעאל מגורשים מבתם של שרה ואברהם. אנחנו נחזור לעניין זה בהמשך.

מקטע 6 – הסוגיה שבה יעסוק ההסכת – 04:24 – עדי

בהסכת נתייחס לשאלות רבות העולות מהיחסים המשפחתיים, אך נבחן ביסודיות את התנהגותה של שרה להגר וישמעאל לאור הסוגיה: האם חטאה שרי ביחסה אל הגר וישמעאל?

מקטע 7 – עמדה ראשונה - שרה חטאה – 04:24 – עדי

העמדה הראשונה רואה פגם וחטא בהתנהגותה של שרה כלפי הגר ובנה. התנהגותה אינה מוסרית ואינה ראויה. שרה מענה את הגר עד שזו בורחת מפניה אל המדבר, מקום שעלול לקרות להם הנורא מכול.

אחד התומכים בגישה זו הוא הרמב"ן שרואה גם באברהם שותף לחטא זה, מפני שלא מנע משרי את עינוי הגר: "...וגם אברהם בהניחו לעשות כן...". הוא מוסיף ששניהם נענשו על פי עקרון הענישה "מידה כנגד מידה", שכן בהמשך צאצאי אברהם ושרה יעונו על ידי צאצאי הגר. חיים חיון מתייחס להקבלה בין הסיפור של הגר המעונה, שנושעת על ידי מלאך אלוהים במדבר, לסיפור העבדות של בני ישראל במצרים, שבסופו של דבר נושעים על ידי האל. מדברי מלאך ה' אל הגר ניתן להבין כי הגר היא קורבן להתנהגותה הלא ראויה של שרה.

מקטע 8 – עמדה שנייה-שרה לא חטאה – 05:28 – מי טל

העמדה השנייה נותנת לגיטימציה להתנהגותה של שרה כלפי הגר ובנה. הביקורת מופנית כלפי הגר השפחה שמרדה בגבירתה שרה, ובכך פגעה בכבודה. עמדה זו לוקחת בחשבון את הקושי הרגשי ששרויה בו שרה, שהתנשאות הגר מעמיקה את הקושי הרגשי שלה.

בין תומכי הגישה שמטילים דופי בהתנהגותה המתנשאת של הגר ורואים בה התנהגות כפויית טובה ולא ראויה כלפי שרה העקרה, שהיטיבה עימה בכך שנתנה לה להרות מאברהם, כך כותב אלחנן סמט: "...לא זו בלבד שיש בה התאכזרות לאישה עקרה... יש בה גם כפויית טובה כלפי גבירתה, אשר נתנה אותה לאברם לאישה, ואשר בזכותה הרתה לו".

ניתן לומר כי ההתנשאות של הגר על שרי מיוחסת גם לבנה ישמעאל אשר במשתה של יצחק בפרק כ"א נכתב כי הוא: "מִצָּחֶק". על פי רש"י, ישמעאל התנשא והטיח בפני שרה את חוק הבן הבכור היורש פי שָׁנָיִם: "...שוטים, אני בכור ואני נוטל פי שנים". בכך הוא התגרה בה במקום מאוד רגיש אצלה - בנה יצחק. מחשש שיירש פי שניים שרה פונה לאברהם בדרישה: "גֵּרֶשׁ הָאֵמָה הַזֹּאת, וְאֶת-בְּנָהּ...".

מקטע 9 – תובנה והבנות – 06:51 – עדי

שרה רצתה ילד בכל מחיר, ואולי אפילו מתוך אהבה לאברהם. אבל המחיר היה גבוה מדי. הקנאה והקושי שלה לאור נתינת הגר לאברהם, מבלי שתהיה מודעת לכך, גרמו סבל לאחרים. ראייה לכך היא ששני הפעלים "וַתִּקַּח", "וַתִּתֵּן" מתארים את המתרחש בנפשה של שרי בבראשית ט"ז. השימוש בשני הפעלים יוצר השוואה, שרומזת על היסוס ועל הקושי שבו נתונה שרי. הקושי בולט גם בכעסה של שרה על אברהם לאחר התנשאות הגר שבו היא מתארת את נתינת הגר לאברם במילים: "אֲנִי נִתְּנִי שְׁפָחָתִי בְּחִיקָךְ". המילה "חיקך" מלמדת על קרבה ואינטימיות. לאחר התנשאות הגר שרה הגיעה לקצה ולא יכלה להכיל עוד ונקטה בעינוי הגר. למרות שהעינוי אינו נתפס כאנושי, יש מקום לגלות קצת אמפתיה.

מקטע 10 – עוד תובנות והבנות – 07:53 – מי טל

לדעתי, ניתן לקבל בהבנה את התנהגותה של שרה כלפי הגר ובנה, שכן היא עמדה בסיטואציות קשות ונותרה לבדה בהתמודדות עימן. עקרותה, הצורך לרצות את אברהם, הוויתור על הזכות להיות אם ולהעניק את הזכות הזו להגר, כל אלו התגלו כקשים מנשוא עבורה. שרה פועלת ברגישות, בהוגנות, על פי ערך האנושיות ובהתאם לחוק הנהוג במזרח הקדום המתיר את נתינת הגר לאברהם. שרי לא ציפתה, כי זו תתנשא עליה ותתפוס את מקומה לצד אברהם. היא לא שיערה שאברהם יגלה אדישות, לא יצדד בה ויותר אותה לנהל לבד את הסיטואציה. שרה בסך הכול רצתה להשיב ולו במעט את כבודה האבוד ולהשיב את מעמדה כגבירה. חשוב להדגיש שלמרות שהסוף הוא טוב ושרה הפכה לאם, יש לזכור שהיא אם לבן יחיד והדאגה לגורלו בעתיד היא מובנת.

מקטע 11 – סיכום – 08:55 – עדי

אז מה למדנו היום?

יחסים משפחתיים הם לא תמיד פשוטים, לכן אנו נדרשים להבנה ותמיכה כדי להתגבר על המכשולים. הסיפור של אברהם, שרה והגר מדגים לנו כיצד חוסר הבנה וקנאה יכולים לגרום לסבל רב במשפחה.

מצבים אלה מוכרים לנו גם מחיינו האישיים.

מקטע 12 – מסקנות – 09:29 – מי טל

אבל התובנה החשובה ביותר היא שכל אישה רוצה להרות, ללדת ולחוות את האימהות, וכל אישה תעשה הכול כדי להרות וכל אימא תעשה הכול עבור ילדיה כדי שיהיו להם חיים טובים, הרי אין בעולם אהבה כמו אהבה של אימא.

תודה שהצטרפתם אלינו להסכתטוק היומי. אנו מקווים שנהניתם ולמדתם משהו חדש.

עד הפעם הבאה – שמרו על יחסים טובים במשפחה, ותמיד זכרו שליחסים קשים במשפחה עשויות להיות השלכות הרות גורל!

תוספות אמנותיות מתוכננות: סיום הפזמון של השיר של זהבה בן "אין בעולם אהבה כמו אהבה של אימא".

פרשנות/עמדה/תובנה – מי טל

(טענה) - יש הרואים פגם בהתנהגותה של שרי כלפי הגר ובנה, התנהגות בלתי מוסרית ולא ראויה. שרי מענה את הגר עד שזו בורחת מפניה אל המדבר, מקום שבו עלול לקרות להם הנורא מכול.

(טיעון = הסבר + נימוק וביסוס) **רד"ק** (רד"ק, בראשית, ט"ז, ו') התומך בגישה זו אומר: "ולא נהגה שרי בזה [בעינו] לא למידת מוסר ולא למידת חסידות. לא מוסר – כי אף על פי שאברם מחל (ויתר) לה על כבודו ואמר לה 'עשי הטוב בעיניך', היה ראוי לה למשוך את ידה (להימנע) לכבודו ולא לענותה... כי אין ראוי לאדם לעשות כל יכולתו במה שתחת ידו (למי שכפוף לו). מה שעשתה שרי לא היה טוב בעיני האל כמו שאמר [בהמשך] המלאך אל הגר: "כי שמע ה' אל עויניך והשיב לה, להגר, ברכה תחת עינוייה". על פי רד"ק, שרי לא נוהגת במוסריות ובהגינות כלפי הגר וגם כלפי אברם. שרי הייתה צריכה להניח להגר לנפשה ולא לענות אותה, גם כאשר אברם אמר לה לעשות בה כרצונה. **הרד"ק** מותח ביקורת על מידותיה של שרי שמעשיה אינם טובים בעיני ה'. המילה "ותענה" מדגישה את הביקורת על התנהגותה של שרי כלפי הגר ובנה.

כמו כן בהתגלות של מלאך ה' אל הגר ובפנייה אליה הוא אומר "כי שמע ה' אל עוניך" (ט"ז, יא), יש בזה להבין כי הגר היא קורבן להתנהגותה הלא ראויה של שרי.

(טיעון = הסבר וביסוס) עמדה זו מקבלת חיזוק גם מדברי **חיים חיון** (חיים חיון, נדלה ב-2024) במאמר דעה שכתב: "פעם למעלה ופעם למטה".

במאמרו הוא עושה הקבלה בין הסיפור של הגר המעונה, שבורחת אל המדבר ונושעת על ידי האלוהים, לסיפורם של בני ישראל העבדים המעונים במצרים, היוצאים אל המדבר ונושעים על ידי האל: "...אולם כאן, אבוי לאותה בושה, התהפכו היוצרות. אנחנו הרעים, ואלוהים איננו לצדנו". כמו כן חיים חיון מתייחס לציוויים המקראיים המצווים את בני ישראל על היחס ההומני כלפי הגר, כדוגמת "וְאֶהְבֶּתֶם אֶת הַגֵּר כִּי גֵרִים הָיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם" (דברים י', י"ט). הוא טוען שהגר במעמד של גרה בביתם של אברם ושרי לא קיבלה יחס הומני משרי בפרק ט"ז. בעינוי הגר הוא רואה דופי בהתנהגות שרי כלפיה ורואה במעשיה חטא.

לדעתי, לשרי היה קושי עם החלטתה שאליה לא הייתה מודעת. ראייה לכך היא שני הפעלים "וְתַקַּח", "וְתַתֵּן" המתארים גם הם את עולמה הפנימי של שרי. השימוש בשני הפעלים יוצר השהיה, שרומזת על היסוס ועל הקושי שבו נתונה שרי. מקורו של ההיסוס יכול להיות בקושי הנפשי בנתינת אישה אחרת לבעלה.

הקושי מתבטא בכעסה של שרי על אברם לאחר התנשאות הגר, שבו היא מתארת את נתינה הגר לאברם במילים: "אֲנִי נִתְּנִי שִׁפְחָתִי בְּחִיקְךָ" (ט"ז פסוק ה'). הביטוי "חיקך" מלמד על קרבה ואינטימיות. לאחר התנשאות הגר שרי הגיעה לקצה ולא יכלה להכיל עוד ונקטה עינוי הגר. העינוי אינו ההתנהגות אנושית ועם זאת יש מקום להבין את שרי. ייתכן ששרי הייתה צריכה להמתין לקיום הבטחות האל ולא לפעול למעורבות ולעשייה.

פרשנות/עמדה/תובנה – עדי

(טענה) שרה לא חטאה ביחסה אל הגר ובנה. דעה זו מבינה ונותנת לגיטימציה להתנהגותה של שרי כלפי הגר ובנה.

(טיעון = הסבר + נימוק + ביסוס) הביקורת מופנית כלפי הגר אשר מרדה בגבירתה שרי, ולא ראתה בה כגבירתה ובכך פגעה בכבודה. כשפחה היא אינה יכולה לנהוג כרצונה ולכן התנהגותה כלפי שרי הייתה פסולה. כמו כן בעיניו הגר שרי פועלת על פי חוקי המזרח הקדום - חוק חמורבי (אנציקלופדיה מקראית, חלק ב' עמוד 782): "כי ייקח איש אישה (שלא ילדה לו ילדים), והיא תיתן את שפחתה לבעלה, ותלד לו בנים, ואחר כך תשווה עצמה לגבירתה (כלומר: תתנשא על גבירתה), גבירתה לא תמכור אותה, מפני שילדה בנים, אבל לעבדות תשיב אותה, ותמנה אותה בין השפחות". לפי חוק זה, שפחה המתנשאת מעל גבירתה, כעונש לא נמכרת לעבדות והגבירה יכולה להשיבה למקומה ולמעמדה כשפחה ולהשיב לה כגמולה.

שרי התעללה על עצמה בנותנה את הגר לאברם כדי שייבנו ממנה, אך זו הרגישה כי היא יכולה להרשות לעצמה להתנכר לשרי ולהרגיש במעמד אחר ומתנשא מעל שרי. שרי חשה עלבון והייתה במצוקה, לכן היא פונה לאברם כדי שיעזור לה, אך הוא לא עושה דבר ומשאיר אותה עם תחושותיה והניכור שהיא חשה בהתנהגותה של הגר כלפיה.

כמו כן (הסבר נוסף + ביסוס + מקור חיצוני) ההתנשאות הזו על שרי אינה מיוחסת רק להגר אלא גם לבנה: "ותרא שרה את-בן-הגר המצרי, אשר-ילדה לאברהם-מצחק" (כ"א פסוק ט') ופונה לאברם בדרישה: "גרש האמה הזאת, ואת-בנה: כי לא יירש בן-האמה הזאת, עם-בני עם-יצחק". רש"י (רש"י, בראשית, כ"א, ט') אומר: "אלא אין צחוק האמור כאן אלא לשון ירושה, שמשעה שנולד יצחק היו הכל שמחין, אמר להם ישמעאל שוטים אני בכור ואני נוטל פי שנים, שמתשובה שאמרה שרה אמנו לאברהם אתה למד וכו'". ישמעאל ציחק בשרי והתגרה בה במקום מאוד רגיש אצלה, בנה יצחק. בשל כך הרוויח ביושר משרי את הכינוי המזלזל "בן האמה". ישמעאל מתנשא ומטיח בפניה את חוק הבן הבכור היורש "פי שנים, בכל אשר-ימצא, לו" (דברים כ"א, יז), לכן כאשר שרי מגרשת את הגר ובנה אפשר להבינה ואי אפשר להאשים אותה בהתנהגות זו.

לאור מה שהוצג, לדעתי, אפשר לקבל בהבנה את התנהגותה של שרי כלפי הגר ובנה.

(הסבר ונימוק) בפרק ט"ז שרי עמדה בסיטואציות קשות ונותרה לבדה בהתמודדות עימן. תחילה עקרותה העומדת בניגוד להבטחות שניתנו לאברם, שאין היא יכולה לעמוד בציפיות ממנה. ההחלטה לרצות את אברם ולתת לו את הגר שייבנו ממנה התגלתה כקשה מנשוא עבורה. על אף מצבה הנפשי הקשה, היא מוותרת על הזכות להיות אם לילד שממנו ייבנה עם גדול, ולהעניק את הזכות הזו להגר שפחתה. שרי פועלת ברגישות, בהוגנות ועל פי ערך האנושיות ובהתאם לחוק הנהוג במזרח הקדום שלפיו שפחתה מותרת לאברם כדי להיבנות ממנה. שרי לא ציפתה כי זו תתנשא עליה ותתפוס את מקומה לצד אברם אבי האומה. שרי עוברת ייסורים קשים גם בכך שאברהם אינו מצדד בה ונשאר אדיש להתנהגותה של הגר כלפיה. שרי נשארת לבד לנהל את הסיטואציה שנוצרה, ולכן התנהגותה אל הגר היא להשיב במעט את כבודה האבוד ולהשיב את מעמדה כגבירה. חשוב להדגיש שאף על פי שהסוף הוא טוב ושרי הפכה

לאם, יש לזכור שהיא אם לבן יחיד והדאגה לגורלו מובנת, הרי אין בעולם אהבה כמו אהבה של אימא. וכאימא היא עושה הכול כדי שבנה יחיה מבוסס כלכלית ויהיו לו חיים טובים, לאחר מותה.

מקורות/טקסטים

רמב"ן על בראשית ט"ז פסוק ו'

https://kodesh.snunit.k12.il/comment/t0116_6.htm

אלחנן סמט, "ותענה שרי" - האם "חטאה אמנו בעיניו זה"?

<https://www.daat.ac.il/daat/tanach/samet/b3-2.htm>

רד"ק על בראשית ט"ז פסוק ו', ספריא,

https://www.sefaria.org.il/Radak_on_Genesis.16.6.2?lang=he

חיים חיון, פעם למעלה ופעם למטה, 929,

<https://www.929.org.il/page/16/post/476>

חוק חמורבי (146), אנציקלופדיה מקראית, חלק ב' עמ' 782

דעת רש"י על בראשית כ"א פסוק ט, מאגר ספרות קודש,

https://kodesh.snunit.k12.il/comment/t0121_9.htm